

BJÖRN APELKVIST, *El conflicte matern a les obres dramàtiques de Lars Norén de la dècada dels 80, 2009.*
Publicat en anglès: *The Mother Conflict in Lars Norén's Dramatic Works of the 1980s.* Verlag Dr. Müller, 2009.
(Traducció: TNC)

Pocs autors suecs contemporanis han penetrat en l'imaginari de Suècia de la manera en què ho ha fet el dramaturg Lars Norén (1944-). Descriure alguna cosa com a «rena Norén» (igual que Norén) o «som i en Norénpjäs» (com en una obra de Norén) és habitual entre els suecs, i aquestes expressions es poden utilitzar per parlar de tot, des d'esdeveniments esportius i debats polítics, fins a sopars d'amics o en família. La connexió amb les obres dramàtiques de Norén pot ser indirecta o remota, o clarament precisa. Però tothom sap que el que s'està insinuant és alguna cosa profundament problemàtica, més aviat plena d'angoixa i de conflictes, i sovint crítica fins al punt que l'humor negre n'esdevé un component que s'hi integra de manera natural i hi resulta alliberador. Les obres de Norén, després de la gran eclosió a principis dels anys 80, van esdevenir gradualment un marc de referència per a

un públic ampli. El seu nom s'ha convertit avui en dia en un concepte que els suecs utilitzen en la llengua col·loquial de la vida quotidiana, i el seu renom internacional no ha deixat de créixer durant les últimes tres dècades. [...]

[El psicòleg existencial Rollo May és] un dels psicoanalistes que ha influït en un sentit més directe sobre Lars Norén. A la seva tesi sobre Norén de l'any 1997, Mikael van Reis remarca que *Amor i voluntat* és «un llibre que ha deixat moltes traces en els textos de Norén», fent referència molt en particular a la poesia dels anys setanta. Van Reis també hi apunta una connexió prenent en consideració les primeres obres dramàtiques. Per exemple, el títol de l'obra *El coratge de matar* es pot llegir com «una variació (...) del llibre de Rollo May *El coratge de crear*». [...] Un vincle tan directe es pot percebre nítidament a les obres primerenques *El valor de matar* i *Orestes*; però el paral·lelisme resulta ric i revelador en general per la gran semblança que existeix entre els continguts descrits per May i per Norén en contextos diferents, un com a psicoanalista i l'altre com a dramaturg. [...]

A la seva obra primerenca *L'home en cerca de si mateix*, May reflexiona sobre [...] la importància decisiva de la

relació amb la mare com a condició específica i fonamental de les neurosis o els conflictes psicodinàmics de la nostra època. L'argument general el desenvolupa a «La lluita per ser», un capítol essencial sobre les controvèrsies que l'individu està obligat a viure o a superar en relació als pares, per tal d'esdevenir una persona única.

En l'àmplia perspectiva que May esbossa, el que està en joc és en definitiva una lluita necessària per la independència, que afecta en primer lloc el mateix individu, i suposa que es dissociï gradualment de la necessitat o de la dependència internalitzada respecte als pares. May mostra que uns lligams forts o una estreta relació de proximitat amb els pares poden esdevenir per al fill adult una mena de força autoritària i autoofegadora, si no s'ha viscut de ple el necessari procés d'alliberament. Alhora, May subratlla que aquest dilema d'invidualització pot prendre diferents formes i diferents temps, la qual cosa significa que es concentra tant en conflictes relacionats amb el pare com amb la mare —una situació que May considera típica del món contemporani. [...]

Igual que Norén, May descriu la problemàtica des d'una perspectiva adulta: «la majoria d'informacions que tenim

sobre (...) els conflictes infantils provenen d'adults que lluiten —en somnis, en els records o en les relacions actuals— per superar allò que originalment els bloquejava en la seva vida passada a l'hora d'esdevenir persones integrals». Fins i tot assegura que «gairebé cada adult, en major o menor mesura, encara està lluitant en el llarg camí per assolir la seva identitat en funció dels patrons que va assumir durant les seves primeres experiències familiars». La lluita d'aquesta mena de gent adulta és la mateixa que trobem a l'obra de Norén, d'una manera teatralitzada i literària. Comparar directament els textos de Norén amb els exemples concrets de la seva pràctica terapèutica, que May sovint planteja en els seus escrits, seria sens dubte tan enganyador com indefensable. Però tot i així, em sembla important de destacar la sorprenent proximitat que hi ha entre tots dos a nivell temàtic; en altres paraules, la idea central de May segons la qual el poder matern és un llindar de dolor psicològic decisiu i un dilema existencial per als fills que perviu en els adults, s'assembla a la que trobem en el nucli ideològic de la llarga llista d'obres de Norén, des del seu *Orestes* escrit el 1979 i en endavant.

És força significatiu que Norén i May comparteixin l'interès pel mite d'Orestes. May el pren com a punt de partida de la representació clàssica de l'antiguitat, així com d'una interpretació moderna del poeta Robinson Jeffers, quan planteja que avui en dia sembla que un complex d'Orestes, més que no pas un complex d'Èdip, capturi millor la dimensió central dels conflictes d'alliberament de molta gent jove. May subratlla que, en relació a l'*Orestíada*, «el més xocant d'aquesta obra, quan la relacionem amb els nostres problemes d'avui en dia, no serà el que diu sobre Orestes, sinó la conclusió que algunes mares són com Clitemnestra». En una època en què la relació «mare-fill» domina amb força la constel·lació familiar, el problema d'Orestes esdevé un punt particularment sensible. [...]

[Segons l'estudiós Magnus Florin,] « a les obres de Norén les persones es caracteritzen per tenir uns orígens i unes pertinences destruïdes, incrustades en una ambivalència impotent». A *Orestes*, segons Florin, això queda clarament il·lustrat per la germana Elektra, que encarna la típica relació de *double lligam* en relació a la mare Clitemnestra, una «llunyania que és una simbiosi de lligam i de diferenciació». Alhora, Orestes «només pot abordar la seva

missió esquivant el paralizzador *doble lligam* que comporta l'aspecte amorós de la mare». [...] De la mateixa manera, Florin també estudia el fill Erik en relació al seu pare a *El valor de matar*, i acaba remarcant que Norén proporciona a Erik «un instant de *veritat* per sobre del lligam malaltís», en aquest cas envers el pare. [...]

En una entrevista de 1990, Norén explica que les seves obres «vénen d'una molècula de finals dels anys setanta, de la qual han sortit gairebé totes». «Per a mi resulta molt tangible aquesta connexió amb tots els textos», diu l'escriptor, i fins i tot afirma que un dels esdeveniments essencials que van deixar anar aquesta molècula va ser el fet d'haver començat una teràpia psicoanalítica amb la mort del seu pare. Com s'ha dit abans, aquestes sessions psicoanalítiques de Norén finalitzen a inicis dels noranta a la vegada que l'autor deixa d'escriure sobre famílies i relacions de parella. [...]

[Segons el crític Lars Nylander,] Norén arriba «a l'espai naturalista (...) des d'un punt de vista pronunciadament postmodern», on ja no és vàlida la mirada moderna sobre «l'individu o l'ego com a entitat autònoma». [...] Nylander a més a més subratlla la dimensió mítica de les obres de

Norén, que també trenca els marcs del «codi psicològic realista» de l'època moderna. Encara que es vagin suavitzant els temes mítics durant els anys vuitanta, és un error que les obres s'interpretin «com una prolongació de la tradició dramàtica psicològica realista». Nylander defensa l'afirmació [del crític] Björn Sundberg que «les obres tardanes de Norén també tenen un caràcter fortament mítico-simbòlic». [...]

Segons les intencions de Norén, *El coratge de matar*, de 1978, forma una trilogia juntament amb *Acte* i *La Depressió*, escrites el mateix any. Temàticament, es troba tanmateix més estretament relacionada amb [un altre conjunt d'obres que tenen com a nucli una família propietària d'un restaurant] —resulta temptador de veure en l'argument una confrontació del pare i el fill petit de les obres del restaurant, tres anys després de la mort de la mare, que aquí es diu Elin igual que a *La nit és la mare del dia*. Van Reis dedica a l'obra un exhaustiu estudi, al qual no es pot afegir gaire més cosa. Thomas Bredsdorff n'ha analitzat en profunditat la lluita edípica. Per la meua part, només m'agradaria comentar breument [...] la figura materna absent d'*El coratge de matar*.

Van Reis, com a conclusió important de la seva incisiva anàlisi del joc entre el pare i el fill, proposa que *El coratge de matar* també implica una «figura materna que sembla amagar-se rere el pare submís». «Al final, és ella l'objecte de la lluita a l'apartament, el qual és més aviat un úter buit que no pas un espai de tristesa», subratlla van Reis. «Ella no hi és i al mateix temps és allà com a record i com a experiència en el buit comú. La ferida que corrou tant el pare com el fill és (...) també la ferida que els causa la separació de la figura materna». [...]

Van Reis no analitza el fet que es pugui imaginar en un sentit més concret i immediat com la mare, amb la seva autoritat fortament opressiva i oculta que la caracteritza a tota la trilogia del restaurant, va poder afectar les condicions de la relació «buida» amb el pare, que segons l'anàlisi de van Reis és allò que ha «provocat l'ego confús d'Erik» a *El coratge de matar*. ¿No es tracta també, en un sentit figurat, d'una funció de mare destructiva, il·lustrada pel pare a l'obra amb la seva aparença d'una exigent integritat-privació, que el converteix en un màrtir de si mateix que l'únic que fa és alimentar la seva culpabilitat? [...]

Van Reis veu *El coratge de matar* des de la perspectiva de la cronologia de l'autoria, com una obra que presagia el conflicte patern sobre el qual se centraran les seves anàlisis de les obres del restaurant. Però també es pot llegir sota la llum de la cronologia temàtica de les obres del restaurant, com un text on el marginat i impotent pare de la família té l'espai per emergir i mostrar-se amb claredat, després de la mort de la figura dominadora de la mare. I des d'aquesta perspectiva resulta interessant veure fins a quin punt la seva relació amb el fill recorda ara la manera la manera en què les mares lliguen destructivament els fills a les obres de Norén. «Quan ta mare va morir, em va demanar que m'ocupés de tu...» diu prou significativament el pare al seu fill en una ocasió. Les paraules prenen un significat literal, certament, tal com es veu en la seva manera d'articular la pròpia debilitat, amb comentaris com «Uns dolors al pit em retornen a la realitat...», o la seva resposta quan Eric li demana que vagi ell a comprar: «Erik, no tinc forces per baixar i pujar tots aquests graons... Que no ho entens! Estic malalt.»

Quan Radka, la companya d'Erik, es presenta de nit a l'apartament d'Erik en què passa l'obra, la seva simpatia

pel pare il·lustra fins a quin punt el progenitor és convincent i exitós en la seva feblesa manipuladora: «Deixa'l ser com és... Ja no és el teu pare», recrimina Radka a Erik, que es queda sol amb el seu coneixement de la paralizadora necessitat que té d'ell el seu pare. [...] A l'obra el pare esdevé problemàtic per a Erik no només com a figura paterna intangible i evasiva. No s'hi retrata només un conflicte edípic invertit, en què el fill ha d'ocupar el lloc del pare i viceversa. També causen conflicte i creen problemes el rebuig a deixar anar el fill, la indiscreció sobre la intimitat i el refús a afluixar els lligams emocionals per part del pare. En substituir la mare absent, la presència del pare esdevé amenaçadora i ofegadora.